

Gyógyszerésztörténeti közlemények

Gyógyszerészet 26. 418—420. 1982.

Vörös Pest Vármegye direktóriumai elnöke — Joanovics Sándor gyógyszerész

DR. VÁRADI KÁROLY

Központi fekvése és nagy területe alapján Pest megye mindig nagy szerepet játszott az ország történelmében; így a Tanácsköztársaság idején is meghatározó jellegű volt. A megyei közigazgatást és — többször — funkciója révén gyakorlatilag a megye teljes életét — ekkor Joanovics Sándor gyógyszerész irányította. A megemlékezés áttekintést ad életéről és munkásságáról.

*

1. ábra. Joanovics Sándor direktóriumai elnök arcképe

A Tanácsköztársaság kikiáltása után tíz nappal megalakult megyei ideiglenes direktóriumnak egyik fontos tevékenysége a tanácsai választások előkészítése és lebonyolítása volt [1], mivel „... a proletárdiktatúra egyik fő feladata az osztályellenes bürokratikus-katonai államgépezetnek megsemmisítése, s nem pedig átvétele ...” [2]. Ebből a munkából oroszlanrészt vállalt Joanovics Sándor. Az április első felében megalakult községi, járási és

városi tanácsok küldöttei ápr. 26-án a megyeháza dísztermében „saját kebelükből megválasztották Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Munkás-Katona-és Földműves tanácsát (létszáma 303 fő volt)” [3]. Az alakuló ülésen Joanovics Sándor vázolta a politikai helyzetet és a feladatokat [4], majd megválasztották a negyven tagú Intézőbizottságot. Ez egy háromtagú bizottságot, a második Ideiglenes Direktóriumot bízta meg az ügyek teljhatalmú vitelével, és elnöke Joanovics Sándor lett [5]. A három nap múlva tartott alakuló ülésen Joanovicsot megerősítették elnöki tisztében és a végleges direktórium létszámát ötre emelték [6]. A direktórium aug. 5-ig tartó működése alatt [7] a teljes tényleges hatalmat gyakorolta a megyében, mivel a nagylétszámú Tanácsot vagy az Intézőbizottságot összehívni az akkori viszonyok között nem lehetett. Maga a direktórium sem tartott rendszeres üléseket; a testületi döntést igénylő dolgokról alkalmi megbeszéléseken határozott. A Direktórium hatáskörét és felelősségét növelte, hogy elnöke egyszemélyben a megye kormányzótanácsai biztosa is volt [8]. (Hatáskörét és illetékességét a [9] részletesen elemzi.)

JOANOVICS SÁNDOR 1868. október 2-án született a dél-magyarországi Versecen. Gyógyszerészi képesítést szerzett és szorgalmas munkával megfelelő kis tőkét gyűjtött, amivel 1908-ban kötszerszerületet alapított Budán, az Erőd utcában. Ez jellemző példája az új, a haladás iránti fogékonyságának, hiszen kötszereket csak a második Gyógyszerkönyv vett fel — elsősorban nyugati példák követéséért — és gyógyszerészként Joanovics volt az első, aki kötszerek előállításával foglalkozott [10]. Annak ellenére, hogy üzemében ő maga is 10—15 alkalmazottat foglalkoztatott, hamar kapcsolatba került a haladó mozgalmakkal, előbb a Függetlenségi Párt tagja volt, de miután csalódott annak politikájában, 1907-ban belépett a Szociáldemokrata Pártba. Ebben az időben tevékeny szerepet játszott a gyógyszerész sztrájkban is [11]. Üzeme a háború alatt a pacifista meggyőződésű és haladó szellemű emberek találkozóhelye lett. Küldöttként részt vett az MSZDP rendkívüli kongresszusán 1917. november 25-én, és fel szólalásában az orosz példa követésére hívta fel a magyar munkásosztályt. Radikális hangú nyilatkozatát az elnöklő Garbai Sándor — később a Kormányzótanács elnöke — élesen visszautasította. 1918 őszén belépett a Kommunisták Magyarországi Pártjába. A Tanácsköztársaság kikiáltása után a belügyi népbizottságon dolgozott, ahol a Pest megyei ügyek intézését utalták a hatás-

körébe, majd rövid időn belül a Direktórium elnöke lett. Később a Tanácsok Országos Gyűlésén beválasztották a legfelsőbb állami szervbe, a Szövetséges Központi Intézőbizottságba [12]. Az 1920-as vádirat szerint egyik felbújtó és vezető tagja volt annak a magát „proletárnak” nevező néposztály ama részének és egy csoportosulásának, amely célul tűzte ki a polgári osztály fegyveres megtámadását és megsemmisítését: középületeket megtámadott és hatalmába kerített, rablást, pusztítást és egyes személyek ellen erőszakot és sok más bűncselekményt követett el: ugyanis mint Pest—Pilis—Solt—Kiskun Vármegye ún. direktóriumának elnöke 1919. évi március 21. és augusztus 1. közötti időben a megyeházat és a megyei ügyek intézését hatalmába kerítette és tartotta.” [13]. Pontosabban aug. 5-ig, mert a bukás után még négy napig hivatalában maradt, igyekezett a kialakult zűrzavart mérsékelni. Közéleti tisztaságára jellemző, hogy még a fehérterror is „csupán” négy évi börtönbüntetéssel sújtotta, annak ellenére, hogy a Tanácsköztársaság legfelsőbb vezetőinek egyike volt. A szegeói Csillag-börtönből két év után amnesztiával szabadult, és a kötszerüzemben dolgozott tovább. 1928-ban hazatért szülőföldjére Versecre, ahol gyógyszerterápiát vásárolt. Patikájában haloldali emberek, kommunisták is gyakran megfordultak, ezért a megszállás idején Belgrádban próbált elrejtőzni (vagy illegális munkát végezni?), de a Gestapo itt is megtalálta és többször zaklatta. Jugoszlávia felszabadulásakor már 76 éves volt, és 1953. márc. 29-én bekövetkezett haláláig nagy tisztelet övezte személyét. Hivatalos és személyes dokumentumainak egy részét a Pest megyei Levéltár őrzi, az előbbiekből többsége a Párttörténeti Intézet Archivumában van [14].

A Tanácsköztársaság politikai, gazdasági [15], egészségügyi [16], gyógyszerészeti [17] helyzetének áttekintése meghaladná az adott kereteket, sőt a *Joanovics Sándorral* kapcsolatos intézkedések közül is csak kiragadott példák villanthatók itt fel:

Mint direktórium elnök szinte mindennel foglalkozott: tartotta a kapcsolatot a Belügyi Népbiztossággal, személyi kérdésekben döntött, rendelkezett a gazdaságok ellenőrzéséről, a közellátás biztosításáról, az élelmiszerszállításokról, a forradalmi törvényszékek önállóságáról [18]. A megyei hivatalszervezetet egyszerűsítette (létszámát 492 főre csökkentette [19]), és állandóan hangsúlyozta a helyi kezdeményezések, az öntevékenység fontosságát. Ugyanakkor megkövetelte a központi akarat érvényesülését, ezért helyeselte és vállalta a kormányzótanácsi biztosi megbízatást, ami a megye teljes közigazgatásának ellenőrzésére jelentett felhatalmazást.

Mint teljhatalmú kormány megbízott útmutatással látta el a helyi tanácsokat, ellenőrizte az intézőbizottságok működését, elősegítette a felsőbb rendeletek betartását, előmozdította a termelés fokozását, a közellátás szervezését, a népművelés fejlesztését, az ellenforradalmi mozgólódások elfojtását, végrehajtatta a Hadügyi Népbiztosság rendeleteit, esetenként közvetlenül is rendelkezett

karhatalommal stb. A néphatalom védelmére állandó bizottságot hozott létre, mert jól látta arra kell számítani és számítani is arra, hogy a régi rend és a reakció emberei, akik a hatalomból kiestek, minden eszközt meg fognak ragadni arra, hogy az általuk oly sokáig bitorolt hatalmat bármilyen módon és bármilyen áron visszaszerezzék . . .” [20].

Valóban, a szövetkezett belső és külső ellenség megdöntötte a „hosszú háború — nagy nyomorúság” szörnnyű terhére viselő Tanácsköztársaságot. A tisztai különítmények rémuralma mellett a hivatalos megtorlás is kegyetlen volt: statáriális bírósági eljárást rendeltek el mindazok ellen, akik „a Tanácsköztársaság megalapítása, fenntartása és visszaállítása” érdekében tevékenykedtek; ki mondták, hogy a gyanúsítottakkal szemben „alakoszerű nyomozásnak helye nincs” [21]. A megyében kb. 800 kommunistának nevezett személy ellen emeltek vádat [22], és még egy év múlva is azt jelentette az alispán, hogy a közbiztonságra veszélyes elemek internálása állandóan folyamatban van . . .” [23].

Sok ezerre tehető az üldözöttek, meghurcoltak száma; de helytállásuk, példamutatásuk nem volt hiábavaló. Huszonöt év múltán valóra vált az 1919. augusztus 6-án elnémtott „Váci Újság” proletárdiktatúrát búcsúztató zárómondata: mi várjuk a te dicsőséges feltámadásodat, amikor újra eljössz, és nem lesz többé hatalom, mely porba tiporjon.”

(És újabb harmincöt év múltán Joanovics Sándor is megérdemelne már talán egy emléktáblát — pl. a megyeházán . . .).

TRODALOM

1. PPSKk Vm Ideiglenes Direktóriumának iratai 1919—2.12. sz. — 2. Vörös Újság 1919. május 17. — 3. PPSKk Vm Dir. eln. ir. sz. n. 498. Pest m. Levéltár (PmL). — 4. Jelentés a vármegyei szovjet alakuló üléséről PmL Pest vármegyei dir. iratai 213. sz. — 5. Pest vármegyei direktórium iratai PmL 221. sz. — 6. PPSKk Vm Dir. elnökének iratai PmL 516. sz. — 7. Alispáni általános iratok PmL 1919—31278. sz. — 8. A Porr. Kormányzótan. XCVI. sz. rendelete 1919. máj. 19. — 9. *Lakatos*: A Pest m. Levéltár tanácsköztársasági iratai. — 10. *Dr. Hegedűs Lajos* szóbeli közlése. — 11. *Kempler Kurt*: Lektorai vélemény. — 12. *Koltainé*: Pest megyei Hírlap 1969. III. 2. — 13. Vádirat: 38946/1920. kü. Pp. kir. ügyészség és Periratok: 1920—8216. sz. (95 lap) Bp. Kir. Büntetőtörv. sz. — 14. *Dr. Lakatos Ernő* levéltárigazgató személyes közlése. — 15. *Kriszán L.*: Az 1919-es tanács hatalom és előzményei Pest megyében Budapest, 1965. — 16. Gyógyszerészet 13/3/81(1969), és 13/4/140(1969). — 17. Gyógyszerészet 23/7/241(1979). — 18. PPSKk Vm Dir. vegyes ir. PmL 499; 21517; 21653; 28807. sz. — 19. Párttört. Int. Archivuma 600 f. 3. cs. 19. öc. (Joanovics). — 20. A Pest m. Intézőbizottság 1919. máj. 10-i ülésének jegyzőkönyve PmL 1919—109. sz. (Joanovics). — 21. *Nemes D.*: Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919—21. Bp. 1953. — 22. Iratok Pest megye történetéhez Bp. 1969. 333. sz. ir. — 23. Közgyűlési jegyzőkönyv 1920. április 13. PmL.

Д-р К. Варади: Председатель директория области Красной Пенги — фармацевт Шандор Йоанович

В связи с центральным расположением и большой территории область Пенги всегда играла большую роль в истории Венгрии, так и во время Венгерской Совет-

ской республики имела решающее значение. Руководителем администрации области — и в связи с многочисленными функциями выполненными им, практически всей общественной жизни области — был фармацевт Шандор Йоанович. Воспоминание рассматривает его жизнь и деятельность.

Dr. K. Váradi: *President of the Directorium of "Red County of Pest, — pharmacist Sándor Joanovics*

Due to its central position and large area, County of Pest has always played a major role in the history of Hungary, thus its role was decisive in the period of the Hungarian Soviet Republic (1919) as well. The administration and — due to his manysided functions — practically the whole life of the County was directed by Sándor Joanovics, a pharmacist, whose lifework is commemorated herein.

Dr. K. Váradi: *Direktoriums-Präsident des Komitates von Rot-Pest — Apotheker Sándor Joanovics*

Aufgrund seiner zentralen Lage und seines grossen Gebietes hat das Komitat Pest stets eine grössere Rolle

in der Geschichte des Landes gespielt; so hatte es auch zur Zeit der ungarischen Räterepublik bestimmenden Charakter. Apotheker Sándor Joanovics hat die Komitats-Verwaltung — und zufolge seiner vielfachen Funktionen praktisch das ganze Leben des Komitates gelenkt. Der Nachruf gibt eine Übersicht über sein Leben und über seine Tätigkeit.

★ *Resumo en Esperanto;*

D-ro K. Váradi: *Direktoria prezidanto de la ruĝa Departemento Pest — farmaciisto Sándor Joanovics*

Pro sia centra situo kaj granda teritorio la Departemento Pest ĉiam ludis grandan rolon en la historio de la lando, tiel ĝi havis ankaŭ en la tempo de la Konsilantara Respubliko decidan karakteron. Sándor Joanovics farmaciisto direktis la departementan ŝtatan administradon kaj tiel — pro siaj pluraj funkcioj — praktike la tutan publikan vivon de la departemento. La rememoro donas superrigardon pri lia vivo kaj kreaĵo.

(Budapest VII., Bethlen G. u. 10. 1077)

Ĝerkezett: 1982. II. 2.

EURÓPA LEGNAGYOB B ŪVEGHUTÁJA

Vasari, M.: *Notizario Chimico e Farmaceutico* 20 (6), 21 (1981).

A muranói üvegyártás híre világra szóló, s mint tudjuk elsősorban művészi kivitelű termékek tették híressé. Olaszország azonban a világ egyik legnagyobb gyógyszerüveg-fogyasztója: 1974-ben több, mint 2 1/2 milliárd db fogyott belőlük. Az 55 millió olaszra tehát fejtenként 45 palack, ampulla, fiola esett abban az évben. Újabbán hoztak létre Pisa városában egy akkora üvegtornycét, mint a híres pisai keresztelőkápolna, amelynek a kupolamagassága mintegy 100 m. Az olasz szükséglet 40%-ának kielégítése mellett termelésének 60—70%-át exportálják Európa, Afrika és Ázsia számos országába. Itt olyan hatalmas automatizált gépezet működik, amilyen eddig csak Amerikában és Japánban volt. Az üvegmasszát 1600 °C-ig képes felhevíteni. A kemence folyamatosan működik, az összes folyamatokat számítógép vezérli, s ez végzi a minőség ellenőrzését is. A gyártott üveg megfelel a „Kimble” minőségnek, s ezt nem utolsósorban az alkatrészek pontos, önműködően ellenőrzött és szabályozott adagolása biztosítja (152).

Dr. Láng Béla

MÉHEK AZ EGÉSZSÉG SZOLGÁLATÁBAN

Fabris, L.: *Notizario Chimico e Farmaceutico* 20 (6), 13 (1981).

A múlt év (1981) októberében a Garda tó partján nemzetközi méhészeti kongresszust tartottak. Itt a méztermelésen kívül sok szó esett olyan „mellékter-

mékek” keletkezéséről is, mint amilyen a viasz, a pollen, a méhpempő, a propolisz és a méhméreg. Közülük néhányat elég általánosan használnak táplálkozási és egyéb célokra, csupán a propolisz az, ami egyelőre csak szűk, főként szakkörökben ismernek és alkalmaznak, elsősorban Kelet-Európa egyes országában. A számos elhangzott előadás zöme teljesen az empiria szintjén mozgott. A méhek termékeinek sok előnyös tulajdonságát ismertették nemcsak az élelmiszerekben (méz, virágpor, pempő), hanem a kozmetikumokban (méz, viasz) és a gyógyászatban (pempő, méhméreg) is. Az utóbbiról (méhméreg) régen azt tartják, hogy határozott antireumatikus hatása van, de összetételéről még elég keveset tártak fel: egyebek között azért, mert a méhméreg termelése a méh pusztulásával jár. A propolisz is kevésbé ismert, figyelemre érdemes termék (állítólag az ó egyiptomiak a múmiák tartósításában is alkalmazták); a méhek a kaptárba behatolt ellenség mumifikálására, a kaptár sarkában, falában keletkező repedések zárására használják. Eddig főként az anyag antibakteriális hatását vizsgálták, de már foglalkoztak bőrgyógyászati alkalmazásával is: a sebforradást és a szövetek regenerálódását segíti. A propolisz mindenirányú vizsgálata még kezdeti szakaszban van, de úgy tűnik, hogy megfelelő hígításban kivonatai alkalmasak bizonyos növényi betegségek leküzdésére, egyes termények (burgonya, alma stb.) stabilizálására is. Újabb és egyértelmű vizsgálati eredmények hiányában azonban még nem javasolják a propolisz ilyen alkalmazását, de a további alapos vizsgálódás indokolt (153).

Dr. Láng Béla